

defined as the integrative property of the person having a complex system organization and represents a set of interaction and interpenetration of pedagogical and medico-biological components, the degree of formation which reflects the willingness and ability of the future expert in physical rehabilitation to use modern methods of evaluating the functional state in the process of preserving and strengthening physical, mental, social and spiritual health of the person or group of people.

Key words: professional education, physical rehabilitation specialist, professionally oriented disciplines.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378:613.8

Ю. Ю. Мосейчук

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ВИМОГА ЧАСУ

Для учителів фізичної культури надзвичайно важливим елементом для здійснення своєї професійної діяльності виступає культура здоров'я. Майбутні педагоги повинні бути прикладом для своїх вихованців у збереженні та відновленні здоров'я. Саме здоров'я є однією із фундаментальних категорій людського буття та розглядається найважливішим пріоритетом в усіх розвинених країнах світу. Погоджуємося із О. Міхеєнком у тому, що здоров'я вважається «критерієм і запорукою благополуччя суспільства. Утім, протягом останніх десятиліть проблема здоров'я особливо загострилася: зростає кількість захворювань, тривалість життя як один з основних показників здоров'я населення стрімко знижується. В Україні стан здоров'я населення, особливо молоді, дедалі більше набуває загрозливого характеру з погляду життєздатності та безпеки нації» [1, с. 6]. Як свідчать факти, лише 10% неповнолітніх лікарі визнають повністю здоровими. Така катастрофічна картина підвищує цінність високого рівня культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури.

Займатися фізичною культурою та не уміти береги своє здоров'я розглядаємо у якості вагомого прорахунку, який не може собі дозволити кваліфікований учитель фізичної культури. Саме тому, ще під час навчання у ВНЗ у студентів галузі 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 «Середня освіта. Фізична культура» необхідно формувати високий рівень культури здоров'я. У процесі вивчення практичних аспектів підготовки майбутніх учителів фізичної культури, ми прийшли до

висновку, що впровадження системного підходу та розробка цілісної системи суттєво вдосконалить якість формування культура здоров'я.

Як свідчать наукові публікації О. Анастасова, П. Джуринського, Б. Долинського, О. Міхеєнка, Г. Мешко, Ю. Палічук та ін., нині активно вивчаються психолого-педагогічні механізми впровадження здоров'язміцнювальних та здоров'язбережувальних технологій в професійну підготовку майбутніх фахівців різних спеціальностей. Відзначимо, що статті О. Мельника [2] проаналізовано потенціал системного підходу у процесі формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу, а у публікаціях С. Кириленко [3] та Т. Рикової [4] акцентовано увагу на доцільності формування культури здоров'я майбутніх учителів та розглянуто загальні наукові підходи у цьому контексті.

Однак, незважаючи на дослідження науковців, процес формування високого рівня культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури потребує практичного узагальнення та впровадження виважених інноваційних підходів до розробки цілісної системи. З огляду на ці факти, своє дослідження присвячуємо висвітленню теоретичних та практичних аспектів, які необхідно покласти у основу розробку цілісної системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури. Отже, ціль нашої публікації безпосередньо спрямована на аналіз потенціалу системного підходу та дослідження психолого-педагогічних підходів до розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури на засадах концепції неперервності професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ.

Як показує практика, нині нерозв'язана головна суперечність загального характеру між об'єктивною потребою українського суспільства в морально, психічно і фізично здорових фахівцях фізичної культури ОКР «бакалав» і «магістр» та існуючими стереотипами в організації фізичного виховання студентів, які орієнтують суб'єктів освітнього процесу, в основному, на розвиток фізичних та рухових умінь і навичок. Відзначимо як негативний момент і той факт, що організація фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ, в основному, орієнтована на лінійний характер навчання і централізований контроль над освітніми ресурсами. Як наслідок – культура здоров'я розглядається лише у загальному контексті, не приділяється належна увага її формуванню у студентів спеціальності 014 «Середня освіта. Фізична культура».

Відзначимо, що у нашому баченні головною вимогою часу стосовно організації освітнього процесу у ВНЗ, які готують педагогічні кадри є запровадження системності у професійну підготовку у контексті формування високого рівня культури здоров'я. Учителі фізичної культури мають бути в авангарді та задавати позитивний тон у формуванні у своїх вихованців культури здоров'я. З огляду на цей факт, очевидним є те, що у них самих має бути сформований високий рівень

культури здоров'я, що охоплює ставлення студентів самих до себе на основі сформованих знань та умінь щодо оптимального вибору інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень, детермінує ступінь залежності здоров'я особистості від стратегії вибудовування її відносин з оточуючим світом та з самою собою. Висуваємо робочу гіпотезу про те, що впровадження системного підходу та розробка системи матиме позитивний вплив на формування високого рівня культури майбутніх учителів фізичної культури.

Насамперед коротко розглянемо погляди науковців на сутність наукової категорії «системний підхід». Так, у публікації Н. Кузьміної системний підхід трактується у якості гносеологічної призми чи особливого виміру реальності [5, с. 8]; сутність системного, у баченні О. Дахіна, базується на тому, що він дає можливість ввести «додаткові підмоделі, які враховують різноманітні фактори і напрямки в динаміці дослідження» [6, с. 100]. Таким чином, впровадження системного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури у контексті формування у них культури здоров'я дасть можливість виважено підійти до визначення змісту системи, сприятиме визначенню головних її складових у процесі неперервної професійної підготовки на основі застосування засобів фізичного виховання, а також дозволить, використовуючи педагогічне моделювання, розробити графічне зображення моделі такої системи та допоможе експериментально перевірити її ефективність.

Відзначимо, що одне із найперших трактувань «системи» було запропоновано у кінці 60-х років ХХ століття К. Болдуїнгом, який аргументовано довів, що існування певних підгруп елементів у конкретній системі зумовлює активний вплив на цілісність усієї системи, однак жоден із конкретних елементів у разі самотійного існування вагомого впливу не має. Автор розглядав систему як сукупність двох, або більшої кількості елементів, причому поведінка кожного елемента впливає на поведінку цілого, тоді як поведінка елементів та їх вплив на ціле взаємозалежні.

У енциклопедії освіти вказано, що «система підготовки фахівця виступає засобом, спрямованим на реалізацію мети» [7, с. 516]. Тобто, систему варто трактувати як цілісне утворення, що базується на чіткій взаємодії структурних частин, які її утворюють. На основі системи можна об'єднати у цілісний процес усі педагогічні впливи у контексті формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури. Наукову дефініцію «система» розглядаємо як цілісну сукупність конкретних елементів, які спрямовані на досягнення загальної мети – організація освітнього процесу, що забезпечить високий рівень культури здоров'я майбутнім учителям фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання. Систему формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки розглядаємо як чітко

упорядковану конкретну множину взаємопов'язаних елементів освітнього процесу, які мають власну структуру та організацію.

Розробка цілісної системи дозволить нам: 1) відшукати найбільш ефективні міжпредметні зв'язки між окремими навчальними дисциплінами професійного спрямування; 2) цілеспрямовано формувати знання, уміння, навички, професійні та особистісні якості особистості майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки, які би мали суттєвий вплив на підвищення рівня культури здоров'я. Отже, цілісна система дозволить здійснити педагогічну оптимізацію освітнього процесу та дасть можливість досягнути високого рівня культури здоров'я особистості під час неперервного навчання.

Насамперед зупинимося на загальній характеристиці неперервності процесу формування культури здоров'я. Так, у «Хартії про ціложиттєве навчання» [8] задекларовано, що набувати нові знання та компетентності, опановувати нові технології, розуміти нове інформаційне довкілля особа може впродовж усього свого життя. Навчання протягом життя забезпечує майбутньому учителю фізичної культури не лише можливість особистого зростання, а й високий рівень соціальної адаптації, а також затребуваність на ринку праці.

У контексті неперервності формування культури здоров'я доцільно спочатку охопити освітою учнів профільних класів у загальноосвітніх навчальних закладах чи ліцеїв, або коледжів при ВНЗ, пізніше освітній процес в ВНЗ та здобуття студентами ОКР «бакалавр», а потім необхідно дати можливість вдосконалити знання, уміння та навички студентам під час навчання у магістратурі, а також спробувати продовжити цей процес під час професійного вдосконалення учителів на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти. Таким чином, ми зможемо забезпечити «вертикальну» та «горизонтальну» інтеграцію, гнучкість усієї системи формування культури здоров'я у контексті її неперервності. У нашому розумінні, проблема неперервності процесу формування культури здоров'я має розглядатися на основі перспективи поступового нарощування повноти та об'єму інформативно-змістового простору на кожному ступені неперервної освіти. Орієнтиром під час навчання студентів повинен бути пріоритет формування професіоналізму у сфері культури здоров'я і можливості його наповнення у відповідності із теоретичним і практичним досвідом, який вони здобувають.

Погоджуємося із С. Дружіловим [9] у тому, що у процесі неперервної освітньої діяльності майбутнім фахівцям має бути забезпечено досягнення необхідного рівня професійної компетентності. Автором визначено чотири стадії компетентності, які характеризують професійне навчання. Представимо нашу інтерпретацію цих стадій.

Перша стадія – несвідома компетентність – немає необхідних знань, умінь та навичок, причому особистість чітко усвідомлює їхню відсутність. Ця стадія характеризується наступною самооцінкою «Я не знаю, що я не знаю». Вважаємо, що ця стадія є характерною для

випускників середніх навчальних закладів, які готуються стати абітурієнтами та мають лише часткові знання з культури здоров'я та не мають практичних навичок щодо його зміцнення та збереження. Друга стадія – свідомо некомпетентність – особистість усвідомлює, що її не вистачає професійних знань. Для цієї стадії характерна формула «Я знаю, що не знаю». На цій стадії суб'єкти усвідомлюють свою професійну некомпетентність, що спричиняє підвищення у них внутрішньої мотивації для набуття знань і умінь з культури здоров'я. На цій стадії знаходяться студенти ОКР «бакалавр». Третя стадія – свідомо компетентність – особистість чітко усвідомлює зміст професійних знань, розуміє потребу сформованості практичних умінь та навичок і може їх ефективно застосовувати, володіє професійним потенціалом та професійною спрямованістю, має відповідні ціннісні орієнтації та ідеали щодо культури здоров'я. Для цієї стадії характерна самооцінка за такою формулою «Я знаю, що я знаю». Вважаємо, що за умови цілеспрямованої діяльності, фахівці, що здобули ОКР «магістр» досягають цієї стадії компетентності. Четверта стадія – «безсвідомо» (автоматична) компетентність – можлива лише тоді, коли професійні навички повністю інтегровані та вбудовані у свідому професійну поведінку. Вбачаємо, що такий рівень компетентності у культурі здоров'я має можливість здобути учитель фізичної культури у системі післядипломного навчання та на основі тривалої практичної діяльності на своєму робочому місці. Цей рівень притаманний для фахівців, які мають 3–5 років стажу роботи та свідомо переконані у необхідності збереження та зміцнення власного здоров'я, практично уміють це робити та підтримують у цьому прагненні своїх вихованців, виховуючи у них культуру здоров'я. У нашому розумінні ця стадія характеризує рівень майстерності.

Під час розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання недостатньо мати лише теоретичне уявлення про те як вона функціонує, а необхідно чітко усвідомлювати, які оптимальні складові повинні бути представлені у її структурі. У філософському словнику [10] структура (від лат. *structura* – побудова) трактується як побудова внутрішньої форми організації через єдність сталих взаємозв'язків між її елементами, а також законів цих взаємозв'язків. Ми виходили з того, що кожна система у комплексі має відображати упорядкованість внутрішніх і зовнішніх зв'язків між усіма складовими елементами, які забезпечують її стабільність та дієвість. Таким чином, структура розглядається як невід'ємний атрибут систем.

Для вибору конкретних складових системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання за основу було прийнято позицію Г. Щедровицького [11], який аргументовано довів, що процес розробки системи є доволі тривалим. Автор радить, щоб у системі були схематично представлені такі складові, як:

- 1) набір діяльнісних засобів;
- 2) конкретні дії, процедури та операції;
- 3) норми і схеми практичної організації діяльності.

У системі формування культури здоров'я особистості у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання будуть представлені конкретні підсистеми з елементами (складовими), що володіють реальними якостями. До основних структурних складових відносимо: мету; принципи (науковості, професійної спрямованості, міжпредметних зв'язків, систематичності та послідовності, свідомості й активності, доступності); підходи (системний, акмеологічний, праксеологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, гуманістичний, компетентнісний); форми, методи та засоби професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на факультетах фізичного виховання; компоненти, критерії; результат. Варто брати до уваги і той факт, що система має бути спрямована на формування та вдосконалення культури здоров'я особистості у процесі неперервної підготовки та базуватися на чотирьох стадіях професійної компетентності: несвідомій компетентності, свідомій некомпетентності, свідомій компетентності та автоматичній компетентності. Розробляючи цілісну систему було зроблено головний акцент на забезпеченні процесу формування культури здоров'я в особи на основі тривимірності освітнього процесу. Ця тривимірність базувалася по-перше, на підсиленні внутрішньої мотивації та формуванні широкого світогляду; по-друге, передбачала цілісне поєднання навчання, самоосвіти, самовиховання; по-третє, охоплювала практичну спрямованість знань та постійне їх оновлення.

Проведений аналіз загальних теоретичних аспектів формування культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури засвідчує лише опосередковане використання системного підходу. У нашому баченні визначальним у процесі формування високого рівня культури здоров'я є розробка цілісної системи. Під час її розробки головний акцент повинен бути зроблений на таких структурних складових як: меті, принципах, підходах, методах, формах та засобах навчання, компонентах, критеріях та результаті. Уся система має підпорядковуватися неперервному навчанню та охоплювати чотири стадії професійної компетентності особистості щодо складових культури здоров'я. Апробація системи відбуватиметься за участю викладачів кафедри фізичної культури та основ здоров'я Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Виходячи з представленою теоретичного аналізу, плануємо в подальшому розробити графічну модель системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання, яка передбачатиме упорядковану сукупність конкретних складових, між якими існує закономірний взаємозв'язок та які взаємодіють та впливають

один на одного. У цілому, прогнозуємо, що впровадження системного підходу та розробка цілісної системи дасть можливість досягнення максимально можливого рівня культури здоров'я учнями, які навчаються у профільних класах ліцеїв та коледжів при ВНЗ, студентами ОКР «бакалавр» та «магістр», а також вчителями фізичної культури, що підвищують свій рівень професіоналізму в інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Список використаної літератури

1. Міхеєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Олександр Іванович Міхеєнко; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2016. – 491 с. **2. Мельник О.** Системний підхід до формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу / О. Мельник // Директор школи. – 2005. – № 13 (349). – С. 20–21. **3. Кириленко С. В.** Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки і в сучасній практиці / С. В. Кириленко // Педагогіка і психологія : Вісник АПН України. – 2004. – № 1(42). – С. 48–56. **4. Рыкова Т. М.** Здоровье как необходимое условие успешной профессиональной деятельности педагога / Т. М. Рыкова // Наука и школа. – 2009. – № 4. – С. 20–21. **5. Методы системного педагогического исследования :** учеб. пособ. / под ред. Н. В. Кузьминой. – М. : Народное образование, 2002. – 208 с. **6. Дахин А. Н.** Моделирование компетентности участников открытого образования / Дахин А. Н. – М. : НИИ школьных технологий, 2009. – 292 с. **7. Енциклопедія освіти** / [Акад. пед. наук України]; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. **8. Хартія про** ціложиттєве навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eu-edu.org/news/info/87>. **9. Дружилов С. А.** Становление профессионализма как процесс формирования концептуальной модели профессиональной деятельности / С. А. Дружилов // Журнал прикладной психологии / гл. ред. А. В. Сухарев. – 2004. – №6. – С. 56–60. **10. Філософський енциклопедичний словник** / В. І. Шинкарук, Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов, А. Т. Ішмуратов. – К. : Абрис, 2002. – 742 с. **11. Щедровицкий Г. П.** Система педагогических исследований (методологический анализ) / Г. П. Щедровицкий // Педагогика и логика. – М., 2003. – С. 16–20.

Мосейчук Ю. Ю. Система формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури як вимога часу

У статті головну увагу зосереджено на потребі використання системного підходу у формуванні високого рівня культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури. Представлена характеристика наукових категорій «системний підхід» та «система». Встановлено, що

системний підхід спрямований на розкриття цілісності процесу формування у майбутніх учителів фізичної культури високого рівня культури здоров'я. Розглянуто загальні підходи до розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури та проаналізовано складові, які повинні бути представлені у системі. Автором акцентовано увагу на чотирьох стадіях, професійного навчання. Охарактеризовано: несвідому компетентність, свідому некомпетентність, свідому компетентність та автоматичну компетентність. Вища стадія можлива лише тоді, коли професійні навички повністю інтегровані в професійну поведінку.

Ключові слова: системний підхід, система, культура здоров'я, майбутні учителі фізичної культури, стадії компетентності.

Мосейчук Ю. Ю. Система формирования культуры здоровья будущих учителей физической культуры как требование времени

В статье основное внимание сосредоточено на необходимости использования системного подхода, который способствует формированию высокого уровня культуры здоровья у будущих учителей физической культуры. Представлена характеристика научных категорий «системный подход» и «система». Установлено, что системный подход направлен на раскрытие целостности процесса формирования у будущих учителей физической культуры высокого уровня культуры здоровья. Рассмотрены общие подходы к разработке системы формирования культуры здоровья у будущих учителей физической культуры, а также проанализированы составляющие, которые должны быть представлены в системе. Автором акцентировано внимание на четырех стадиях, профессионального обучения. Охарактеризовано бессознательную компетентность, сознательную некомпетентность, сознательную компетентность и автоматическую компетентность. Высшая стадия возможна только тогда, когда профессиональные навыки полностью интегрированы в профессиональное поведение.

Ключевые слова: системный подход, система, культура здоровья, будущие учителя физической культуры, стадии компетентности.

Moseychuk Y. The system of the Formation of the Health Culture of Future Teachers of Physical Education as a Requirement of Time

The main focus is on the characteristics of the scientific category of «systematic approach» and «system». Systematic approach is aimed at disclosing of the integrity of the process of formation of future teachers of physical education a high level of health culture. The system is considered as a means to achieve the purposes of formation of the health culture of future teachers of physical education. In the author's understanding the system is based on a dynamic unity of its components. General approaches to the development of the system of the formation of health culture of future teachers of physical education were considered. In the developing of educational

system it is the most advisable to make the emphasis on such structural components as: purpose, content, principles, approaches, methods, forms and means of studying, components, criteria and result. Therefore, the system developed by us should provide an ordered set of defined components, among which there is a logical interaction that is aimed at the formation of health culture of future teachers of physical education during professional training in higher education institution on the basis of the means of physical education.

Author stress the attention on the four stages that characterize the professional training process of future workers. In the process of scientific research the following is characterized: an unconscious competence; conscious incompetence; conscious competence and automatic competence. The highest stage is possible only when skills are fully integrated and embedded in professional behavior.

Key words: systematic approach, a system, health culture, future teachers of physical education, competence stages

Стаття надійшла до редакції 28.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378:37.07(043.3)

В. Г. Муромець

**ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО
(ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. з-поміж основних напрямів державної освітньої політики вказує на такі: реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти; модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу; переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі [2].

Одним із важливих напрямів є зорієнтованість освіти на міжнародні стандарти, відповідно до яких майбутній фахівець повинен володіти як професійною, так і загальними компетентностями, мати стійкі цінності, що потрібні для здійснення соціального досвіду взаємодії, бути здатним до професійної діяльності, зважаючи на загальнолюдські цінності і враховуючи національно-культурні особливості, спираючись на культурний досвід. Усе більше уваги звертається на доступність і якість освіти, універсальність підготовки здобувачів третього (освітньо-